

Sygn. akt II CSK 94/21

POSTANOWIENIE

Dnia 29 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa E. D.
przeciwko B. spółce akcyjnej z siedzibą w W.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 29 czerwca 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 16 lipca 2020 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. odstępuje od obciążenia powódki kosztami postępowania kasacyjnego na rzecz strony pozwanej.**

UZASADNIENIE

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek, a rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o których jest mowa w art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Powódka wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz z uwagi na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), które to rozbieżności oddają sformułowane przez powódkę pytania: „1) Czy jest uzasadnione/dopuszczalne żądanie zwrotu wyegzekwowanego w drodze przymusu przedawnionego roszczenia w postępowaniu o zapłatę/zwrot nienależnego świadczenia gdy nie zainicjowano powództwa przeciwegzekucyjnego? 2) Czy w postępowaniu pomiędzy konsumentem a podmiotem profesjonalnym, np. świadczącym usługi finansowe na szeroką skalę, zastosowanie znajdzie instytucja nadużycia przez konsumenta praw podmiotowych i zasad współżycia społecznego niwecząca zarzut przedawnienia roszczenia, zwłaszcza w kontekście art. 117¹ k.c., w sytuacji opieszałości podmiotu profesjonalnego w dochodzeniu należności? 3) Czy w sytuacji, gdy jedna ze stron nadużywa wobec drugiej zaufania, przy czym strony to podmiot profesjonalny i osoba nie posiadająca jakiejkolwiek wiedzy prawniczej (przykładowo w podeszłym wieku, schorowana i niedomagająca) możliwe jest uznanie, iż ta nadużywa swoich praw podmiotowych w sytuacji, gdy działania podmiotu profesjonalnego naraziły stronę słabszą na szkodę w majątku jej najbliższej osoby?

Zgodnie z ustaloną linią orzecznictwa powołanie się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego jako przesłankę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wymaga wskazania na problem o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygnięty w dotychczasowym orzecznictwie i wymagający pogłębionej wykładni. Skarżący powinien to zagadnienie sformułować oraz przedstawić argumentację jurydyczną uzasadniającą tezę o możliwości rozbieżnych ocen prawnych w związku ze stosowaniem przepisów, na tle których ono powstało. Zagadnienie powinno być ponadto „istotne” z uwagi na wagę problemu interpretacyjnego, którego dotyczy dla systemu prawa. Potrzeba wykładni przepisów prawa, co do zasady ustaje, jeśli ustali ją w swoim orzecznictwie Sąd Najwyższy.

Problemy przedstawione przez powódkę nie mają cech zagadnienia prawnego w powyższym znaczeniu, gdyż odpowiedzi na sformułowane przez nią

pytania albo wynikają wprost z przepisów ustawy, albo zostały już udzielone w jednolitym orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych.

Podstawową zasadą obowiązującą w obrocie cywilnym, mającą gwarantować jego pewność i stabilność stosunków społecznych, jest zasada, że dłużnik powinien wykonywać ciężące na nim zobowiązania, zgodnie z ich treścią i w sposób odpowiadający ich celowi społeczno-gospodarczemu (art. 354 § 1 k.c.). Takiego zachowania wierzyciel może od niego zasadnie oczekiwać, chyba że przez zaniechanie poszukiwania zaspokojenia swojego interesu doprowadzi do przedawnienia przysługującego mu przeciwko dłużnikowi roszczenia o wykonanie zobowiązania. Przedawnienie, jako jedna z konstrukcji prawnych uwzględniających konsekwencje upływu czasu w stosunkach cywilnych, ma służyć stabilizacji sytuacji prawnej ich podmiotów, umożliwiając usunięcie stanu niepewności co do tego, czy i kiedy uprawniony podejmie działania celem spełnienia obowiązku będącego odpowiednikiem jego roszczenia. Wprawdzie w świetle art. 117 k.c. za zasadę trzeba uznać przedawnialność roszczeń majątkowych, jednak powołanie się na przedawnienie pozostaje uprawnieniem osoby zobowiązanej w stosunku prawnym i skutkuje co do zasady niemożnością jego dochodzenia przez podmiot uprawniony. Zgodnie z art. 117 § 2 k.c., po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia; czynność prawna zrzeczenia się zarzutu przedawnienia przed upływem terminu jest nieważna.

Z powyższego wynika, że przedawnione roszczenie jest roszczeniem istniejącym; jeśli jednak dłużnik powoła się na przedawnienie, to państwo nie udziela roszczeniu wierzyciela ochrony, nie może być zatem zasądzone ani przymusowo zaspokojone, chyba że skorzystanie z zarzutu ocenione zostanie jako nadużycie prawa podmiotowego.

W stosunkach cywilnych ustawodawca wyraźnie rozróżnia przedawnione roszczenie i roszczenie, które wygasło lub nigdy nie powstało. Uprawniony może bowiem potrącić własną wierzytelność z przedawnioną wierzytelnością, jeżeli w chwili, gdy potrącenie stało się możliwe, przedawnienie jeszcze nie nastąpiło (art. 502 k.c.). Wprost z ustawy wynika też, że przesunięcie majątkowe prowadzące

do zaspokojenia przedawnionego roszczenia nie podlega zwrotowi (art. 411 pkt 3 k.c.). Do spełnienia przez dłużnika świadczenia zaspokajającego interes wierzyciela może dojść albo na skutek aktywności dłużnika podjętej z własnej woli, co powinno być regułą, albo przy wykorzystaniu środków przymusu państwowego przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym. Jeżeli wierzyciel wszczyna przeciwko dłużnikowi postępowania zmierzające do przymusowego zaspokojenia jego roszczenia, to do podniesienia zarzutu przedawnienia musi dojść najpóźniej przed zamknięciem rozprawy przed sądem rozpoznającym powództwo albo - jeśli wierzyciel skorzystał z możliwości zaspokojenia roszczenia w postępowaniu egzekucyjnym, bez przeprowadzenia wcześniej postępowania rozpoznawczego - w postępowaniu egzekucyjnym w ramach powództwa opozycyjnego. W powództwie takim dłużnik może zażądać zabezpieczenia roszczenia przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego do czasu rozpoznania sprawy, co wyłączy możliwość zaspokojenia wierzyciela przed zakończeniem postępowania. Systemowi prawnemu znane są zatem środki, których użycie gwarantuje dłużnikowi, że jego interesy nie zostaną naruszone, pod warunkiem jednak, iż skorzysta z nich w odpowiednim czasie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2019 r., III CZP 63/18, niepubl.), że w ramach rozliczenia między wierzycielem i dłużnikiem w związku z egzekucją przedawnionego roszczenia można uwzględnić podniesienie zarzutu przedawnienia w oświadczeniu skierowanym przez dłużnika do wierzyciela choćby poza powództwem opozycyjnym; istotne jest jednak, by oświadczenie to zostało złożone przed zaspokojeniem wierzyciela. Z ustaleń dokonanych w sprawie nie wynika, by powódka takie oświadczenie złożyła.

Z ustaleń dokonanych w sprawie wynika natomiast, że w momencie, gdy wierzyciel powódki ponownie wszczął przeciwko niej postępowanie egzekucyjne w celu zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności, termin przedawnienia jego roszczenia był o kilka dni przekroczony. Powódka nie skorzystała jednak w tym postępowaniu egzekucyjnym z żadnego środka obrony, którego użycie pozwoliłoby podnieść przeciwko czynnościom wierzyciela zarzut przedawnienia, a samemu wierzycielowi otworzyć możliwość do zwalczania jej zarzutu zarzutem nadużycia prawa podmiotowego. Po wygaśnięciu zobowiązania wskutek jego wykonania

zgodnie z treścią, jaką miało (obojętne czy dobrowolnie, czy przymusowo) nie można podnieść zarzutu przedawnienia przeciwko roszczeniu wierzyciela o zaspokojenie zobowiązania.

Na mocy nowelizacji art. 117 k.c. polegającej na dodaniu do tego przepisu § 2¹ w brzmieniu: „Po upływie terminu przedawnienia nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi.”, co nastąpiło ustawą z 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1104), ustawodawca nadał inne znaczenie przedawnieniu roszczeń przeciwko konsumentom. Nowelizacja ta weszła w życie z mocą od 9 lipca 2018 r., a w przepisach ją wprowadzających ustawodawca postanowił, że do roszczeń powstałych przed dniem jej wejścia w życie i w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych stosuje się od dnia jej wejścia w życie art. 117 w brzmieniu nadanym tą ustawą oraz że roszczenia przedawnione przysługujące przeciwko konsumentowi, co do których do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy nie podniesiono zarzutu przedawnienia, podlegają z tym dniem skutkom przedawnienia określonym w art. 117 § 2¹ k.c. (art. 5 ust. 1 i 4 ustawy z 13 kwietnia 2018 r.).

Roszczenie przeciwko powódce, w związku z zaspokojeniem którego pozostaje sformułowane przez nią zagadnienie wygasło na długo przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 13 kwietnia 2018 r., a zatem znowelizowane przepisy i przepisy je wprowadzające nie mogą mieć do niego zastosowania.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398⁹ § 1 k.p.c., orzeczono jak w postanowieniu Z uwagi na charakter dochodzonego roszczenia oraz sytuację osobistą i majątkową powódki ujawnioną w oświadczeniach złożonych przez nią na potrzeby ubiegania się o zwolnienie od kosztów postępowania, Sąd Najwyższy odstąpił od obciążenia powódki kosztami postępowania na rzecz strony pozwanej - art. 102, art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.